

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
професору Віктору ПЛОХІХ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доцента ЗВО кафедри прикладної психології факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидата психологічних наук (спеціальність 19.00.01 – загальна психологія, історія психології), Севост'янова Павла Олександровича на дисертаційну роботу Ронжес Олени Євгеніївни «Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період активного переходу до цифрових технологій», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження

Актуальність теми дисертаційної роботи Ронжес Олени Євгеніївни обумовлена поточними викликами, що виникають у зв'язку зі стрімкою тенденцією до цифровізації усіх сфер життєдіяльності особистості, вимагаючи перебудови низки її психологічних, психофізіологічних та соціальних параметрів для забезпечення оптимального функціонування. Дисертаційне дослідження являє собою новітнє авторське бачення шляхів забезпечення адаптації особистості до цифрового середовища. Проведений в межах роботи аналіз зв'язку процесів, що виникають в ході долучення людини до цифрового середовища, з показниками її психічної активності дозволяє розв'язувати прикладні завдання щодо розвитку цифрової компетентності й адаптації до цифровізації сучасної людини.

Не дивлячись на помітну активізацію інтересу дослідників до проблем, викликаних прогресуючим поширенням цифрових технологій, на сьогоднішній

день зазначена тематика у вітчизняній науці лишається недостатньо висвітленою. Більш того, у наявних роботах переважно розглядається лише один з рівнів функціонування особистості, що ускладнює узагальнення окремих емпіричних результатів, отриманих в межах різних досліджень. Робота Ронжес Олени Євгеніївни спрямована на одночасне охоплення психологічного, психофізіологічного та соціального аспектів взаємодії людини з цифровим середовищем, що дає змогу комплексного аналізу специфіки адаптації до нього.

Отже, вибір теми «Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період активного переходу до цифрових технологій» зумовлений, з одного боку, - запитами актуальної психологічної науки; з іншого, - вимогами сучасного суспільства, що наразі зазнає активної цифровізації. Обрана тема характеризується вагомим як теоретичним, так і практичним значенням, оскільки результати, отримувані в ході її розробки, можуть застосовуватися у найрізноманітніших прикладних сферах, в які сьогодні активно проникає використання цифрових технологій.

2. Загальна характеристика дисертації

Дисертаційна робота являє собою цілісне, самостійне дослідження, в ході якого розкриваються механізми адаптації людини до цифрових технологій. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, який налічує 286 найменувань, з них 192 – іноземними мовами, та 27 додатків. Дисертація викладена на 222 сторінках машинописного друкованого тексту, з яких основний текст займає 122 сторінки. У роботі міститься 6 таблиць та 9 рисунків.

У вступі проведено обґрунтування актуальності теми, сформульовано проблему, об'єкт предмет, мету, завдання, гіпотезу та методи дослідження, окреслено наукову новизну і практичну цінність результатів, наведено відомості про апробацію результатів, публікації автора та структуру роботи.

Перший розділ присвячено теоретичному аналізу проблеми адаптації до цифровізації. Зокрема, висвітлено питання її визначення в межах різних наукових

підходів; розглянуто психологічні параметри, що визначають індивідуальну адаптацію людини до цифровізації: інтолерантність до невизначеності, самоефективність, цифрова компетентність, індивідуальний досвід цифровізації та психофізіологічні адаптивні механізми. Розкрито основні поняття, на яких ґрунтується дослідження: цифровізація, адаптація, цифрові технології, цифрова поведінка тощо.

У другому розділі висвітлено організацію емпіричного дослідження, а саме: визначено мету, завдання, дизайн та методи дослідження, надано опис вибірки. Важливо відзначити, що авторкою використано сучасні методи психологічного дослідження, які дозволяють вирішити усі поставлені завдання.

У третьому розділі дисертації розкриваються результати емпіричного дослідження адаптації до цифровізації, в ході якого реалізовано: онлайн-дослідження особливостей цифрової поведінки та ставлення до цифрових технологій в умовах карантинних обмежень; вивчення особливостей адаптації до цифровізації під час повномасштабної війни; якісний аналіз індивідуального досвіду адаптації до цифровізації. Також дисертанткою було вивчено новизну цифрового середовища та обмеженість часу в ролі стресогенних факторів цифровізації; досліджено цифрову компетентність, загальну самоефективність та інтолерантність до невизначеності як предиктори показників адаптації до цифрового середовища; виділено та описано профілі індивідуальної адаптації до нових цифрових середовищ.

Четвертий розділ присвячено аналізу можливостей застосування отриманих емпіричних результатів у практичній роботі щодо адаптації людини до цифрового середовища. Зокрема, авторкою розроблено та успішно апробовано програми для розвитку адаптації до цифрового середовища, в тому числі, з урахуванням вікової специфіки розбіжностей в індивідуальному досвіді та відношенні до цифровізації, а також в цифровій компетентності та її змінах в умовах соціальних потрясінь. Крім того, було представлено процедуру експрес-діагностики типу адаптації до нових цифрових середовищ, що має надзвичайно

важливе значення для вітчизняної психодіагностики в контексті дослідження проблем, пов'язаних з цифровізацією.

У загальних висновках підсумовуються теоретичні і емпіричні результати роботи, які свідчать про досягнення мети та реалізацію завдань. Висновки є науково обґрунтованими, чітко сформульованими, викладеними в необхідній логічній послідовності із підкресленням наукової новизни, а також теоретичної та практичної значущості отриманих результатів. Матеріал викладено відповідно до принципів академічної доброчесності та наукового стилю, а структура і оформлення відповідають вимогам, визначеним нормативними документами.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих в дисертації

Наведені у роботі наукові положення та висновки мають високий рівень обґрунтованості. Результати дослідження логічно та послідовно обґрунтовані дослідницькою методологією, всебічним аналізом теоретичного матеріалу; достатньою науково-джерельною базою; комплексним застосуванням теоретичних та емпіричних методів, релевантних завданням сучасних методів статистичного аналізу даних, зокрема, використанням методу латентного профільного аналізу, які дозволили розробити типізацію індивідуальної адаптації до нових цифрових середовищ. За результатами дисертації сформульовано фактичні висновки, які переконливо вказують на досягнення мети дослідження та розв'язання всіх його завдань. Достовірність та обґрунтованість наукових результатів і висновків дисертаційної роботи підтверджуються апробацією на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях та публікаціями напрацювань здобувачки у фахових виданнях.

4. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження та їхня теоретична та практична значущість

Наукова новизна отриманих у роботі результатів полягає в тому, що уперше:

- визначено латентні профілі психофізіологічних та психологічних особливостей адаптації до нових цифрових середовищ.

- встановлено медіацію цифрової компетентності, загальної самоефективності та інтолерантності до невизначеності в психофізіологічній адаптації до цифрових середовищ;

- досліджено ролі обмеження часу і новизни цифрового середовища як стресогенних чинників при виконанні завдань в цифровому просторі;

- вивчено ролі цифрової компетентності, інтолерантності до невизначеності та загальної самоефективності як предикторів психофізіологічної адаптації до нового цифрового середовища.

Отримані результати поглиблюють сучасні уявлення про поєднання психологічного, психофізіологічного та соціального вимірів адаптації до цифрових середовищ, а також – про визначення впливу різких соціальних змін на адаптацію до цифровізації. Доповнено й уточнено розуміння значення цифрової компетентності людини для її успішної взаємодії з цифровим середовищем; розширено розуміння досвіду особистості щодо сприйняття цифрового середовища та формування успішних адаптаційних стратегій в ході взаємодії з ним.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає у відкритті нових можливостей щодо розробки програм підвищення цифрової компетентності та адаптації людини до цифрового середовища, а також щодо створення інструментів для визначення індивідуального профілю адаптації, що може бути використано у психологічному консультуванні, освіті та професійній діяльності.

5. Дотримання академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи, наукових публікацій здобувача та результатів перевірки тексту дисертаційної роботи на оригінальність в інтернет-системі Strikeplagiarism.com засвідчує, що дослідження є результатом самостійної наукової праці, не містить ознак академічного плагіату та повністю відповідає принципам академічної доброчесності.

6. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Ключові результати дисертаційного дослідження були опубліковані у дев'яти наукових статтях у фахових журналах України, а також апробовані під час участі у дев'ятнадцяти науково-практичних вітчизняних та міжнародних конференціях.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації:

1. В ході онлайн-опитування «Інтернет і карантин» дисертанткою використовуються два послідовні, зв'язані один з одним пункти, що вимагають відповідей, які ґрунтуються на різних типах шкал, діапазон яких має істотну розбіжність. Так, п. 3 («Мій екранний час: під час карантину я проводжу в день в інтернеті приблизно годин:») передбачає отримання значень у шкалі відношень, в той час як п. 4 («До карантину було:») передбачає лише три варіанти відповіді («більш; менш; стільки ж») з віднесенням до рангової шкали, при тому, що запропоновані альтернативи дозволяють лише констатувати факт наявності/відсутності змін у певний бік, в той час як масштаб цих змін лишається поза увагою. Робота виграла б, якби п. 4, лишаючись побудованим на ранговій шкалі, враховував також суб'єктивне відчуття міри змін, у порівнянні з докарантинним періодом, - оскільки при такому підході з'явилася би додаткова можливість оцінювати сприйняття вагомості впливу вимушеної цифровізації на учасників дослідження (наприклад: «Оцініть, наскільки відмінним був Ваш екранний час до карантинних обмежень. Користуйтеся шкалою від -3 до +3, де -3 – багаторазово меншим; -2 – відчутно меншим; -1 – трохи меншим; 0 – таким самим і т.д.»).

2. При формулюванні пунктів опитувальника «Інтернет і карантин» порушено психометричний принцип завершеності основи. Наприклад, дисертанткою формулюється «Найбільше часу займає, коли я:...» замість, наприклад, «Яка діяльність вимагає мого найдовшого перебування в Інтернеті?».

Завершена основа мала зробити процес опитування комфортнішим для учасників, - отже, підвищити валідність отримуваних результатів.

3. Робота виграла б, якби в ході якісного аналізу відповідей учасників дослідження було наведено конкретизовані за рахунок статистичного узагальнення дані. Так, у тексті зустрічаються такі формулювання, як: «Багато респондентів зазначили, що інтернет – це...», «Чимало респондентів вказали на негативний бік інтернету...», «Деякі респонденти прямо зазначали, що інтернет має...». Уточнення частки респондентів, які давали певну відповідь, дозволило би сприймати наведену інформацію більш об'єктивно.

4. В роботі зустрічаються незначні стилістичні та лексичні помилки. Наприклад, на с. 3 викладено: «Другий етап включав онлайн-опитування для аналізу змін в цифровій поведінці українців та визначення особливостей соціальної та психологічної адаптації до цифрових технологій під час військовий напад».

У цілому дисертаційне дослідження виконано на високому науково теоретичному рівні, висловлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження. Наукова новизна та практична значущість отриманих результатів залишаються вагомими та не применшуються через наявність наведених вище дискусійних моментів.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Ронжес О.Є. на тему «Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період активного переходу до цифрових технологій», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням, у якому отримано значущі емпіричні результати, що мають як наукову, так і практичну цінність. Висновки, отримані дисертанткою, логічно випливають із викладеного матеріалу, є внутрішньо узгодженими та достовірними. Метою дослідження було визначити особливості адаптації людини до нових цифрових середовищ і викликів цифрової

трансформації як підґрунтя для розробки рекомендацій по ефективній адаптації та програм розвитку дигітальної компетентності й адаптації до цифровізації, і вона досягнута в повному обсязі, а всі поставлені завдання виконано.

Робота повністю узгоджується з темою дослідження і демонструє високий рівень методологічної культури. За своєю актуальністю, змістом та повнотою викладу результатів у публікаціях, обсягом і якістю оформлення дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій».

З урахуванням зазначеного, вважаю, що Ронжес Олена Євгеніївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний рецензент, доцент ЗВО
кафедри прикладної психології
факультету психології
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна,
кандидат психологічних наук

Павло СЕВОСТ'ЯНОВ

СЕВОСТ'ЯНОВ ПАВЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Результат перевірки підпису	Підпис вірний
П.І.Б.	СЕВОСТ'ЯНОВ ПАВЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ
РНОКПП	3128420678
Організація (установа)	ФІЗИЧНА ОСОБА
Код ЄДРПОУ	
Посада	
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для даних від Надавача)	09:57:05 01.07.2025
Сертифікат виданий	КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер	5E984D526F82F38F04000000C4F6D3013F606D06
Тип носія особистого ключа	Захищений
Алгоритм підпису	dstu4145
Тип підпису	Кваліфікований
Формат підпису	CAdES-T
Сертифікат	Кваліфікований

2134340191958280

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
професору Віктору ПЛОХІХ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доцента кафедри педагогіки факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидата педагогічних наук (спеціальність 13.00.09 – теорія навчання), Наливайко Наталії Анатоліївни на дисертацію Ронжес Олени Євгеніївни на тему: «Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період активного переходу до цифрових технологій», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Обґрунтування вибору теми дослідження

Тема дисертаційного дослідження Олени Євгеніївни Ронжес є своєчасною, соціально значущою та міждисциплінарно релевантною. У контексті сучасної цифрової трансформації освіти, суспільних відносин та повсякденного життя, питання психологічної, психофізіологічної та соціальної адаптації особистості набуває критичного значення. Актуальність теми дисертаційної роботи обумовлена безпрецедентною динамікою цифрових трансформацій, що охоплюють всі сфери життєдіяльності людини. В умовах пандемії, повномасштабної війни та розвитку генеративного штучного інтелекту, адаптація до цифрових технологій постає як новий феномен психологічної реальності. Тема дослідження відповідає сучасному запиту науки та практики щодо збереження психологічного здоров'я, розвитку цифрової компетентності, соціальної інтеграції та стресостійкості людини в цифровому середовищі.

Дисертантка комплексно осмислює виклики цифрової епохи, звертаючись до теоретичних і прикладних вимірів адаптації, що дозволяє її роботі вийти за рамки традиційної психології та інтегрувати педагогічні, соціальні й нейропсихологічні аспекти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Рецензоване наукове дослідження виконано в межах тематики наукових досліджень кафедри прикладної психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Психологічні умови оптимального функціонування особистості та спільноти» (номер державної реєстрації 0120U103363), в якому здобувачкою проаналізовано й емпірично досліджено особливості психологічної, психофізіологічної та соціальної адаптації людини в умовах цифрової трансформації.

Загальна характеристика дисертації

Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому розкрито складний і багатовимірний феномен адаптації особистості до стрімких змін цифрового ландшафту в умовах соціальної нестабільності, технологічного прогресу та трансформаційної реальності. Дисертаційна робота складається з анотацій (українською та англійською мовами), вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура дисертації Ронжес О. Є. логічна та узгоджена з вимогами. Виклад змісту дисертації науково лаконічний, логічний та зрозумілий.

Позитивно оцінюється багаторівнева структура дослідження: від вивчення загального цифрового досвіду до експериментального виміру стресогенності нових цифрових середовищ із використанням EEG-даних. Цей підхід є нетривіальним для психологічної дисертації та демонструє міждисциплінарну глибину й технологічну обґрунтованість.

Перший розділ містить теоретичний аналіз понять «адаптація до цифровізації», «адаптація до цифрового середовища», «цифрові технології», «цифрові середовища», «цифрова епоха», «цифрова компетентність». Проведено аналіз сучасних наукових підходів до цифрових трансформацій,

проаналізовано такі психологічні чинники, як інтолерантність до невизначеності, загальна самоефективність та цифрова компетентність. Також акцентовано увагу на індивідуальному досвіді цифровізації та методах психофізіологічної діагностики.

Другий розділ присвячено опису методологія і організація дослідження адаптації до цифровізації. Авторкою визначено чотири етапи емпіричного дослідження (онлайн-опитування, глибинні інтерв'ю, психофізіологічний експеримент), кожен із яких має чітку логіку, цілі, інструментарій та вибірку (479 осіб різного віку, статі та соціального статусу).

У третьому розділі докладно подано результати емпіричних досліджень. Зокрема, досліджено зміни цифрової поведінки в умовах пандемії та повномасштабної війни, ідентифіковано амбівалентне ставлення до цифровізації, встановлено стресогенні фактори адаптації в новому цифровому середовищі. Авторка виділила чотири типи індивідуальної адаптації: «Адаптивні новачки», «Збалансовані адаптери», «Вразливі під тиском», «Адаптаційні лідери», які суттєво різняться за психофізіологічними та суб'єктивними показниками.

Четвертий розділ містить приклади практичного застосування результатів дослідження. Представлено кілька авторських програм і тренінгів (зокрема «Цифрові мости», «Цифрова екскурсія», «Цифрові виклики»), що апробовані в освітньому та психологічному консультуванні. Також розроблено експрес-інструмент діагностики профілю цифрової адаптації, який можна використовувати для психологічної підтримки користувачів цифрових середовищ.

У загальних висновках чітко підсумовано результати дослідження, вони логічно впливають з поставлених завдань, підтверджують гіпотези й підкреслюють наукову новизну.

Матеріал дисертації викладено з дотриманням принципів академічної доброчесності та вимог наукового стилю, а її структура й оформлення

відповідають установленим нормативно-правовим стандартам щодо оформлення дисертаційних робіт.

Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих в дисертації

Аналіз змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій авторки, а також тривалість і глибина проведеного дослідження свідчать про належний рівень наукової обґрунтованості й достовірності отриманих результатів. Олена Ронжес демонструє високий рівень теоретичної підготовки та сформованість практичних дослідницьких навичок, що забезпечили успішне розв'язання складного наукового завдання, визначеного темою дисертації.

Наукові положення дисертації обґрунтовані через використання сучасного інструментарію: анкетування, глибинного інтерв'ю, експерименту з нейровимірюванням та статистичних методів, зокрема латентного профільного аналізу й множинної регресії. Отримані висновки логічно впливають із емпіричних даних і відображають внутрішню узгодженість концепції.

Надійність і переконливість наукових результатів та висновків дисертаційної роботи підтверджуються їхньою апробацією на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також публікацією основних положень дослідження у фахових рецензованих виданнях.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження та їх теоретична та практична значущість

Наукова новизна отриманих результатів полягає в наступному:

1) Вперше:

- визначено латентні профілі психофізіологічних та психологічних особливостей адаптації до нових цифрових середовищ;
- виявлено медіацію цифрової компетентності, загальної самоефективності та інтолерантності до невизначеності в психофізіологічній адаптації до цифрових середовищ; ролі обмеження часу і новизни цифрового середовища як стресогенних чинників при виконанні завдань в цифровому

просторі; ролі цифрової компетентності, інтолерантності до невизначеності та загальної самоефективності як предикторів психофізіологічної адаптації до нового цифрового середовища.

2) Доповнено й уточнено:

- розуміння значення цифрової компетентності людини для її успішної взаємодії з цифровим середовищем;
- розширено розуміння досвіду респондентів щодо сприйняття цифрового середовища та формування успішних адаптаційних стратегій;
- розбіжності в індивідуальній адаптації до цифровізації між народженими до 1993 року і після;
- визначення понять «адаптація до цифрових середовищ» в контексті емпіричного дослідження, а також понять «активний перехід до цифрових технологій», «цифрова епоха», «адаптація до цифровізації», «адаптація до цифрових технологій».

3) Подальшого розвитку дістали:

- уявлення про поєднання психологічного, психофізіологічного та соціального вимірів адаптації до цифрових середовищ;
- визначення впливу різких соціальних змін на адаптацію до цифровізації.

Теоретична значущість дослідження полягає в розширенні наукового знання про адаптацію до цифровізації і сприяє глибшому розумінню психологічних, психофізіологічних та соціальних аспектів адаптації до цифрового середовища; внеску в теорію цифрової компетентності розробки концептуальної бази для визначення ролі цифрової компетентності та інтолерантності до невизначеності в ефективності адаптації до цифрових трансформацій.

Практична цінність підтверджується розробкою інструментарію для діагностики профілів цифрової адаптації, що може застосовуватись у психологічному консультуванні, освітній сфері та HR-сфері. Високо оцінюється реалізація програм, розроблених на основі дисертації, у форматі

тренінгів, вебквестів і цифрових освітніх практик. Положення, висновки та рекомендації, представлені в дисертації, мають практичне значення й адресну спрямованість, що підтверджують відповідні довідки про впровадження результатів дослідження.

Дотримання академічної доброчесності

Текст дисертації, список публікацій, а також результати перевірки вказують на дотримання академічної доброчесності. Усі запозичення належно оформлені, апробація результатів відображена в наукових публікаціях у фахових виданнях України та матеріалах конференцій різного рівня.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення дисертації опубліковані у 9 статтях у фахових виданнях в журналах категорії «Б», а також представлені в тезах на 19 науково-практичних вітчизняних та міжнародних конференціях. Такий рівень апробації є достатнім для дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

1. У деяких розділах спостерігається надмірна деталізація опису методик, що ускладнює сприйняття основних результатів. Робота виграла б від стилістичного редагування, особливо в підрозділах 3.4.3.1–3.4.3.4.

2. В окремих фрагментах дисертаційного дослідження варто уникати надмірної емоційності формулювань щодо «страху», «тривожності» та інших суб'єктивних реакцій без відповідного кількісного підкріплення.

3. У висновках дисертації варто було б чіткіше співвіднести сформульовані результати з кожною із поставлених гіпотез.

Однак, зазначені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Ронжес Олени Євгеніївни на тему: «Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період активного

2134340191958280

переходу до цифрових технологій», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, є завершеним науковим дослідженням, яке має важливу наукову новизну, теоретичну та прикладну цінність.

Дисертаційна робота за своєю актуальністю, змістом та повнотою викладу її результатів у публікаціях, обсягом і якістю оформлення відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій».

Вважаю, що автор дисертації – Олена Євгеніївна Ронжес заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний рецензент:

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

факультету психології

Харківського національного

університету імені В. Н. Каразіна

Наталія НАЛИВАЙКО

На електронний документ накладено: 1 (Один) підписи чи печатки:
На момент друку копії, підписи чи печатки перевірено:
Програмний комплекс: eSign v. 2.3.0;
Засіб кваліфікованого електронного підпису чи печатки: ІТТ Користувач ЦСК-1
Експертний висновок: №04/05/02-1277 від 09.04.2021;
Цілісність даних: не порушена;

2134340191958280

Підпис № 1 (реквізити підписувача та дані сертифіката)
Підписувач: НАЛИВАЙКО НАТАЛІЯ АНАТОЛІЇВНА 3270416802;
Належність до Юридичної особи: ФІЗИЧНА ОСОБА;
Код юридичної особи в ЄДР: 3270416802;
Серійний номер кваліфікованого сертифіката: 5E984D526F82F38F04000000459F4501310E5206;
Видавець кваліфікованого сертифіката: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК";
Тип носія особистого ключа: Незахищений;
Тип підпису: Удосконалений;
Сертифікат: Кваліфікований;
Час та дата підпису (позначка часу для підпису): 13:25 01.07.2025;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для підпису від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)
Час та дата підпису (позначка часу для даних): 13:25 01.07.2025;

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
доктору психологічних наук, професору
Віктору ПЛОХІХ
Майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти), доцента кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка **ВИННИЦЬКОЇ** Наталії Володимирівни на дисертаційну роботу **РОНЖЕС** Олени Євгеніївни «Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період активного переходу до цифрових технологій», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Упродовж останніх десятиліть цифрові технології невіддільно інтегруються в усі сфери життя людини – від освіти і професійної діяльності до міжособистісної комунікації та дозвілля. Цей процес особливо активізувався в умовах глобальних соціальних потрясінь, таких як пандемія COVID-19 та повномасштабна війна в Україні, коли цифровізація стала не просто інноваційним напрямом розвитку, а нагальною необхідністю. Людина опинилася в ситуації, де цифрове середовище стало основною платформою для здійснення повсякденних дій, навчання, працевлаштування, отримання послуг, а також підтримання соціальних контактів.

Однак стрімкий перехід до цифрової реальності виявився не таким простим і безболісним, як очікувалося. З одного боку, зростають можливості: відкритість інформації, розширення доступу до сервісів, розвиток дистанційної взаємодії, однак з іншого – посилюється психологічне навантаження, виникає необхідність у швидкому опануванні нових цифрових інструментів, з'являється тривога через надмір інформації, втрата контролю над особистими межами, залежність від пристроїв. Такі явища дедалі частіше викликають стрес, тривожність, перевтому, цифрове виснаження, а іноді й соціальну ізоляцію, особливо серед тих, хто не встигає адаптуватися до цифрових змін.

Проблема ускладнюється й тим, що цифрова адаптація має не лише психологічний, а й психофізіологічний і соціальний вимір. Це означає, що вплив цифрових технологій потрібно вивчати комплексно: як на рівні емоційного і когнітивного благополуччя, так і з урахуванням фізіологічних реакцій та соціальної включеності. Особливої уваги набуває питання адаптації вразливих груп, зокрема людей старшого віку або тих, хто не має системного досвіду користування цифровими сервісами.

У цьому контексті тема дисертаційного дослідження О. Ронжес є надзвичайно своєчасною і соціально значущою. Вона спрямована на глибоке осмислення процесу адаптації людини до цифрового світу, виявлення чинників, що її ускладнюють або, навпаки, полегшують, і розробку практичних інструментів, які можуть допомогти різним категоріям населення адаптуватися до цифрових викликів сучасності. Такий підхід дозволяє не лише краще зрозуміти нові форми взаємодії людини з цифровим середовищем, а й сприяє підвищенню її стійкості, психологічного комфорту й ефективності функціонування в умовах цифрової епохи.

Важливо зазначити, що дисертаційне дослідження виконане в межах тематики наукових досліджень кафедри прикладної психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Психологічні умови оптимального функціонування особистості та спільноти», номер державної реєстрації НДР: 0120U103363. Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 17 від 12.11.2021).

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації

Високий ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дослідження підтверджується комплексним міждисциплінарним підходом, що дозволив вивчити предмет дослідження цілісно, з уникненням однобічних інтерпретацій, теоретичним узагальненням широкого кола наукових джерел (286 найменувань, з них 192 – іноземними мовами), детальним описом дизайну дослідження, етапів, інструментарію, логіки побудови гіпотез та вибору статистичних методів, емпіричною перевіркою гіпотез на значній вибірці (479 респондентів різного віку, статі та соціального статусу), застосуванням сучасних дослідницьких методів, послідовним підтвердженням гіпотез, узгодженістю емпіричних результатів із теоретичними положеннями тощо.

Відтак зауважимо, що дисертаційна робота є змістовною, характеризується обґрунтованістю викладених положень, авторка засвідчує культуру наукового мислення, уміння визначати й розв'язувати наукові проблеми, логічно й аргументовано викладати матеріал.

Наукова новизна виконаного дослідження полягає в тому, що дисертантка *вперше* визначила латентні профілі психофізіологічних та психологічних особливостей адаптації до нових цифрових середовищ; виявила медіацію цифрової компетентності, загальної самоефективності та інтолерантності до невизначеності в психофізіологічній адаптації до цифрових середовищ; роль обмеження часу і новизни цифрового середовища як стресогенних чинників при виконанні завдань в цифровому просторі; роль цифрової компетентності, інтолерантності до невизначеності та загальної самоефективності як предикторів психофізіологічної адаптації до нового цифрового середовища. У її дослідженні подальшого розвитку набули уявлення про поєднання психологічного, психофізіологічного та соціального вимірів

адаптації до цифрових середовищ. О. Ронжес доповнено й уточнено розуміння значення цифрової компетентості людини для її успішної взаємодії з цифровим середовищем; розширено розуміння досвіду респондентів щодо сприйняття ЦС та формування успішних адаптаційних стратегій; розбіжності в індивідуальній адаптації до цифровізації між народженими до 1993 року і після; здійснено визначення понять «адаптація до цифрових середовищ» в контексті емпіричного дослідження, а також понять «активний перехід до цифрових технологій», «цифрова епоха», «адаптація до цифровізації», «адаптація до цифрових технологій».

Практичне значення наукових результатів є незаперечним і зумовлене можливістю багатовекторного його використання. Зокрема, розроблений авторкою інструмент для діагностики адаптації до цифровізації може бути корисним для психологів, HR-фахівців, педагогів і тренерів, запропоновані програми розвитку цифрової компетентості можуть впроваджуватися у закладах освіти, інтегруватися у процес сімейного виховання.

Результати дисертаційного дослідження можуть використовуватися з метою удосконалення змісту курсів із медіаосвіти, педагогічної психології, соціальної психології, психології комунікації, психології стресу тощо. Вони можуть збагатити зміст програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Окремі елементи дослідження апробовані шляхом проведення вебінарів, веб-квестів, тематичних тренінгів, міждисциплінарних міні-проектів, спрямованих на формування у здобувачів освіти готовності до взаємодії у цифрових умовах. Про це, зокрема, свідчать розміщені у Додатку 4 акти про впровадження результатів дослідження у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна та ЗВО «Подільський державний університет».

Повнота наукових положень дослідження у дисертації та публікаціях підтверджується результатами їх структурно-семантичного аналізу. Про достатню репрезентацію авторських ідей і висновків свідчить висвітлення змісту дисертаційної роботи в 28 публікаціях, з яких 9 – відображають основні наукові результати дисертації, 19 – мають апробаційний характер.

Оцінка мови, стилю та оформлення дисертації. Дисертація написана з дотриманням норм академічного письма. Авторка продемонструвала високий рівень володіння термінологією. У тексті використані чіткі формулювання понять, висновків, гіпотез, що є свідченням глибокого розуміння предмета дослідження. Оформлення роботи відповідає вимогам до наукових кваліфікаційних праць, встановлених у вітчизняному науковому середовищі.

Аналіз змісту дисертації. Дисертаційне дослідження має чітко вибудовану та логічну структуру. Воно складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного із них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі авторка обґрунтувала актуальність теми, вказала на її зв'язок із науковими планами та темами, сформулювала об'єкт, предмет, мету і завдання наукового пошуку, обґрунтувала дослідницькі гіпотези, охарактеризувала використані методи, висвітлила наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, подала відомості щодо апробації основних положень дисертаційної роботи та їхнього впровадження в освітній процес закладів освіти України, вказала на особистий внесок, подала інформацію про публікації за темою дослідження, а також структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «Теоретичний аналіз проблеми адаптації до цифровізації» визначено базові поняття дослідження («адаптація», «цифровізація», «адаптація до цифровізації», «цифрові технології», «адаптація до цифрових технологій», «цифрові середовища», «адаптація до цифрових середовищ», «цифрова епоха», «цифрова компетентність», «цифрова поведінка» тощо), проаналізовано сучасні підходи до вивчення проблеми адаптації до цифровізації. Особливу увагу дослідниця приділила висвітленню психологічних характеристик, релевантних проблемі індивідуальної адаптації до цифровізації. У цьому контексті охарактеризовано феномен інтолерантності до невизначеності, теорію загальної самоефективності, концепцію цифрових компетентностей, індивідуальний досвід цифровізації, психофізіологічні показники процесу адаптації та методи їхнього дослідження.

Другий розділ дисертаційної роботи присвячений характеристиці методології та організації емпіричного дослідження адаптації до цифровізації. Зокрема, конкретизовано мету, завдання та гіпотези емпіричного дослідження, охарактеризовано його етапи та методи, використовувані на кожному з них, описано вибірку дослідження.

У третьому розділі «Емпіричне дослідження адаптації до цифровізації» наведено отримані дослідницькі результати. Вказано на підтвердження гіпотез, що різкі соціальні зміни призводять до збільшення часу, проведеного у цифрових середовищах, та підвищення самооцінки цифрових компетентностей, а також що новизна цифрових середовищ в поєднанні з обмеженням часу на виконання завдання є стресогенним чинником у роботі з цифровими середовищами. Акцентовано на частковому підтвердженні гіпотези щодо того, що цифрова компетентність, загальна самоефективність та інтолерантність до невизначеності є предикторами адаптації до нового цифрового середовища. Виділено та описано чотири типи індивідуальної адаптації до нових цифрових середовищ, а саме: типи «Адаптивні новачки», «Вразливі під тиском», «Збалансовані адаптери», «Адаптаційні лідери».

Четвертий розділ присвячений опису можливих шляхів практичного застосування результатів дослідження. Зокрема, охарактеризовано розроблені авторкою та апробовані програми розвитку цифрових компетентностей та адаптації до цифрового середовища («Цифрові мости» для підлітків та батьків, «Цифрова екскурсія» для підлітків), тренінг «Цифрові виклики», експрес-діагностику типу адаптації до нових цифрових середовищ.

Варто зазначити, що матеріали дисертації О. Ронжес виважені, обґрунтовані, викладені послідовно. Розділи дисертації мають внутрішню єдність, логічність і завершеність. Загальні висновки є логічними, змістовними, зосереджуються на результатах дослідження, відповідають поставленим завданням. Додатки, укладені авторкою, конкретизують й поглиблюють виклад матеріалу, поданого у тексті дослідження.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. Під час виконання дисертації О. Ронжес дотримувалася принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. По всьому тексту роботи простежується єдиний стиль викладу матеріалу.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, звертаємо увагу на окремі дискусійні положення й висловимо деякі побажання й зауваження до змісту роботи:

1. У підрозділі 1.1 авторка наводить визначення базових понять дослідження. Вважаємо, що чіткого визначення потребує також поняття «інтолерантність до невизначеності» з позиції українського психологічного лексикону.

2. У вибірці значно переважають жінки (понад 70%). Така структура може впливати на результати. У дисертації це зазначено, але детально не проаналізовано як можливе обмеження репрезентативності.

3. Позитивно оцінюючи запропоновані авторкою шляхи практичного застосування результатів дослідження, вважаємо, що варто було їх охарактеризувати детальніше, зосередивши увагу на сценаріях впровадження, конкретизації змісту тощо.

4. У роботі слушно зазначено, що цифрова адаптація загострилася через пандемію COVID-19 та повномасштабну війну. Водночас бракує глибшого аналізу соціального контексту українських реалій – впливу цифрової ізоляції внутрішньо переміщених осіб, перебоїв зв'язку тощо.

Загальний висновок. Дисертація Ронжес Олени Євгеніївни «Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період активного переходу до цифрових технологій», подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, є актуальним, цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням. Отримані результати мають як теоретичне значення для розвитку знань у галузі психології, зокрема для розуміння механізмів адаптації людини до цифрового середовища, так і практичне – для розробки ефективних інструментів діагностики, профілактики та підтримки адаптаційних процесів у сфері освіти, психологічного консультування, кадрового менеджменту, у роботі з вразливими групами тощо.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами). Відтак вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, а її авторка – Ронжес Олена Євгеніївна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Офіційний опонент,
кандидат педагогічних наук (13.00.04 – теорія і методика
професійної освіти), доцент кафедри
фундаментальних дисциплін початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Наталія ВИННИЦЬКА

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 11:20:32 25.06.2025

Назва файлу з підписом: ВІДГУК РОНЖЕС.doc.asice
Розмір файлу з підписом: 23.5 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: ВІДГУК РОНЖЕС.doc
Розмір файлу без підпису: 66.5 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Винницька Наталія Володимирівна
П.І.Б.: Винницька Наталія Володимирівна
Країна: Україна
РНОКПП: 3172319808
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 11:20:28 25.06.2025
Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг
Серійний номер: 382367105294AF97040000002AC91D00A2451A04
Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Кваліфікований
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.02.05 13:00

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію РОНЖЕС Олени Євгеніївни

«Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період

активного переходу до цифрових технологій»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 053 — Психологія

Людство стрімко входить у нову епоху перманентної цифрової трансформації, яка відкриває нові можливості, але й створює велику невизначеність і численні виклики. Одним з викликів цифрової епохи є необхідність встигати за технологічним розвитком, пристосовуватись до технологічних інновацій, які досить швидко змінюють повсякденне життя. На цю цивілізаційну траєкторію накладаються останнім часом іще й різкі соціальні зміни, зумовлені пандемією COVID-19, а також російським військовим вторгненням до України. Дослідження особливостей процесів адаптації людини до активного пришвидшеного переходу до використання все складніших цифрових технологій в умовах різких соціальних зрушень – є вельми актуальним науковим завданням.

Це конкретне наукове завдання має істотне теоретичне значення для соціальної психології і нової галузі кіберпсихології, а також містить міжгалузевий прикладний компонент, пов'язаний із вивченням умов збереження психічного, фізичного і соціального здоров'я людини цифрової епохи.

У вступі дисертації здобувачка адекватно обґрунтовує актуальність і критичну важливість завдання дисертаційного дослідження, спрямованого на поглиблення розуміння впливу технологій на людину, створення нових знань, необхідних для розробки практичних рекомендацій та програм, що допомагають уникати негативних наслідків цифровізації.

У першому розділі чітко визначається понятійний апарат дисертаційного дослідження, а огляд різних підходів до вивчення адаптації до цифрових трансформацій освіти, економіки та інших аспектів цифрової поведінки представників різних поколінь дає підстави здобувачці обґрунтувати необхідність комплексного підходу для виявлення цілісної картини адаптивних процесів. Огляд психологічних характеристик особистості релевантних проблемі адаптації до цифровізації спирається на характеристики цифрового середовища. Так, невизначеність цифрового ландшафту дає підстави вважати релевантним чинником інтолерантність до невизначеності. Особистості з високим рівнем інтолерантності до невизначеності схильні до уникнення ситуацій, які потребують гнучкості мислення та адаптивності, до відмови від освоєння нових ЦТ, страху перед технічними нововведеннями та прагненні залишатися в знайомому ЦС попри втрату ним ефективності. Загальна самоефективність, саме віра у власні можливості, впливає на здатність людини адаптуватися до нових умов та успішно опановувати нові уміння, тому може розглядатися як один з факторів адаптації особистості до ЦС. Третім компонентом системи гіпотез була цифрова компетентність, яка базувалася на п'ятикомпонентній Європейській рамці цифрових компетентностей DigComp (інформаційний, комунікаційний, розробницький, безпековий, технічний компоненти). Представлено також мультиметодний підхід, який включає глибинні інтерв'ю щодо досвіду цифровізації та психофізіологічні показники ЕЕГ за допомогою транскраніального неінвазивного мозкового нейрокомп'ютерного інтерфейсу (НКИ), що дає змогу зафіксувати рівень когнітивного навантаження.

У другому розділі описано методологію і організацію емпіричного дослідження. Гіпотези стосувалися зв'язків 1) між різкими соціальними змінами (карантинні обмеження, війна) і збільшенням часу, проведеного в ЦС, а відповідно - підвищенням самооцінки щодо цифрової компетентності;

2) між новизною ЦС в сполученні з обмеженням часу на виконання завдання і рівнем стресу при роботі з ЦС; 3) між ЦК, самоефективністю та інтолерантністю до невизначеності та показниками адаптації до цифровізації. З метою структурування нефахових цифрових середовищ для роботи з візуальним контентом була розроблена категоризація ЦС на основі функціонального аналізу. Самооцінка власного стану (за експрес-методом суб'єктивної оцінки актуального психічного стану, який широко застосовується у спортивній психології) розглядалася як психологічний показник адаптації до нового ЦС.

Емпіричне дослідження було проведено в чотири етапи з грудня 2021 року по жовтень 2024 року. На перших двох етапах досліджувались цифрова поведінка та індивідуальний досвід адаптації до цифровізації різних вікових груп в умовах соціальних криз. На третьому етапі проводилось поглиблення результатів аналізу якісних даних, які було отримано на попередніх етапах, методом глибинних інтерв'ю з представниками покоління умовних цифрових мігрантів. На четвертому етапі було проведено експериментальне дослідження психофізіологічної адаптації покоління умовних цифрових мігрантів до нового ЦС.

Результати дослідження продемонстрували зростання екранного часу в умовах критичних соціальних змін. Згідно результатам аналізу, лише початковий рівень ЦК та екранний час в умовах війни виявилися значущими предикторами самооцінки ЦК «зараз», разом вони пояснюють 52,4% загальної дисперсії самооцінки ЦК «зараз». Експеримент з психофізіологічними вимірюваннями підтвердив, що виконання завдань у новому цифровому середовищі із обмеженням в часі виявилися більш стресогенними порівняно з нульовим базовим заміром за показниками розслаблення і ментального навантаження. Запропоновано модель медіації, де цифрова компетентність виступає медіатором зв'язку між

інтеолерантністю до невизначеності та розслабленням при роботі в новому середовищі з обмеженням часу та посиленням ментального навантаження в стресогенних умовах.

ЦК виступає адаптаційним ресурсом: чим вона вища, тим більше людина відчувається розслаблено у ЦС. Інтолерантність до невизначеності робить негативний внесок до розслаблення та посилення ментального навантаження опосередковано через ЦК. Загальна самоефективність має слабкий, але значущий зв'язок лише з послабленням когнітивного стресу, що проявляється через співвідношення альфа- та бета-ритмів. Також підтверджено доцільність використання самооцінки стану як психологічного показника психофізіологічного стресу.

Таким чином, наукова новизна дослідження полягає в тому, що Ронжес вперше емпірично визначено латентні профілі психофізіологічних та психологічних особливостей адаптації до нових цифрових середовищ. Вперше виявлено медіацію цифрової компетентності, загальної самоефективності та інтолерантності до невизначеності в психофізіологічній адаптації до цифрових середовищ; ролі обмеження часу і новизни цифрового середовища як стресогенних чинників при виконанні завдань в цифровому просторі; ролі цифрової компетентності, інтолерантності до невизначеності та загальної самоефективності як предикторів психофізіологічної адаптації до нового цифрового середовища.

Практичні висновки полягають в тому, що значний індивідуальний екранний час дітей і дорослих зменшує взаємодію між батьками і дітьми та збільшує психологічну дистанцію між ними, але референтна група має потребу у покращенні комунікації та емпатії між поколіннями. З метою покращення родинних стосунків між різними поколіннями було розроблено програму «Цифрові мости», в якій ЦТ є інструментом для виконання творчих недивергентних завдань. З метою зменшення комунікаційного розриву між

поколіннями та розвитку адаптації до цифровізації було розроблено й апробовано програму проєкту «Цифрова екскурсія», який дозволяє підліткам розвивати критичне мислення, суб'єктність та безпечну поведінку в цифровому просторі, а також розробляти цифрові продукти, що покращують цифрову обізнаність старших поколінь. Комплекс із 160 завдань, які підготовлено для проведення експериментального дослідження адаптації до нових ЦС, став основою для розробки програми тренінгу «Цифрові виклики». За результатами експериментального дослідження було розроблено цифровий інструмент для визначення індивідуальних профілів індивідуальної адаптації до ЦС. Цей інструмент дозволяє оперативно класифікувати досліджуваних за профілями адаптації до нових ЦС та базується на аналізі психофізіологічних показників і самооцінки стану учасників експерименту.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача – висока. Новизна представлених теоретичних і емпіричних результатів проведених здобувачем досліджень наявна, науково обґрунтована і відповідає темі. Здобувачка продемонструвала високий рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння методологією наукової діяльності.

Наукові результати висвітлені в наукових публікаціях здобувача у виданнях, які відповідають вимогам Положення.

На думку здобувачки адаптація до цифровізації це здатність людини успішно пристосовуватись до різних вимог цифрового середовища без відчуття психологічного, психофізіологічного і соціального дискомфорту. Результати дослідження дають змогу зменшити технострес з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей реагування на новизну цифрового середовища.

Встановлені значущі розбіжності між віковими групами: так звані «цифрові нативи», народжені після 1993 року, значуще більш високо оцінюють екранний час та власні цифрові навички, як під час війни, так і в

мирному минулому (ретроспективна оцінка), в порівнянні з «цифровими емігрантами», народженими до 1993 року. Однак, якщо в старшій групі зростання екранного часу під час війни супроводжується посиленням самооцінки власних цифрових навичок, в молодшій групі відсутній значущий зв'язок між цими показниками. Практичні розробки спрямовані на подолання розриву між поколіннями і налагодження взаємодопомоги стосовно цифрової адаптації.

Таким чином, мета роботи, яка полягала у визначенні особливостей адаптації людини до нових цифрових середовищ і викликів цифрової трансформації як підґрунтя для подальших практичних розробок, - цілковито досягнута.

Робота логічно побудована, виклад послідовний і лаконічний, мова академічна, чітка і коректна. Усі чотири розділи взаємопов'язані: перший – теоретичний, другий – методологічний, третій – аналітичний, четвертий – прикладний. Дисертація має 222 сторінки, близько 300 бібліографічних джерел і численні додатки з інструментами та таблицями, які доповнюють розуміння тексту. Хотілось би окремо відмітити ретельність додатків, в яких наведено всі використані методики, в тому числі QR коди інформаційних ресурсів, а також проілюстровано всі розроблені практичні інструменти запропонованих тренінгів.

Результати дисертаційного дослідження апробовані у низці публікацій, а також у виступах на наукових конференціях (зокрема, міжнародного рівня). Це підтверджує належну апробацію і наукову вагу результатів.

Ознак академічного плагіату в роботі не виявлено. Посилання оформлені відповідно до вимог, джерела вказані коректно. Текст написаний авторкою самостійно, з дотриманням принципів академічної етики.

Дискусійні положення та зауваження:

Попри високу якість проведеного дослідження робота не позбавлена дискусійних питань та зауважень, які втім у жодному разі не знижують позитивної оцінки її якості, а лише підкреслюють важливість наукової дискусії та відкритого обговорення процесу та результатів дослідження.

1. Психологічна адаптація до цифровізації у робочому визначенні, запропонованому здобувачкою, операціоналізується до відчуття комфорту при виконанні певних завдань. Це дійсно важливо вводити суб'єктивний вимір, а комфортні стани є одним із таких показників адаптованості. Проте чи дійсно адаптованість полягає лише в зменшенні стресових навантажень, в тому, щоб не виникав стрес? Чи не зменшується при цьому вага об'єктивних показників продуктивності як мірила адаптованості? Таких показників - швидкості виконання, вольового напруження, правильності виконання. Тобто, людина може мати стресові реакції, але при цьому ефективно досягати мети в ЦС і потім швидко відновлюватися після стресу.
2. До якого типу із виявлених здобувачкою буде відноситися така людина, яка має технострес, але справляється з ним, тобто є резильєнтною до такого стресу?
3. Чи при ототожненні адаптованості з комфортом ми не втрачаємо в мотивації розвитку і досягнень, адже така мотивація потребує когнітивного навантаження.
4. В роботі досить коротко дано пояснення механізму, за допомогою якого показники ЕЕГ, виміряні за допомогою транскраніального неінвазивного мозкового нейрокомп'ютерного інтерфейсу (НКИ), дають змогу зафіксувати рівень когнітивного

навантаження, який відчуває досліджуваний. Чи звіт Kaushik і колег, на який посиляється здобувачка, є єдиним джерелом доведення валідності інтерпретації психофізіологічних показників та їх психологічних еквівалентів?

5. Надзвичайно цікавими є емпіричні дані стосовно динаміки реагування людьми різного віку на соціальні стресові події в показниках цифрової поведінки. Старше покоління має більше проблем і адаптується до змін у цифровому ландшафті, де витрачений час конвертується в підвищену самооцінку стосовно власної цифрової компетентності. Чому на думку здобувачки не виявлено такого зв'язку серед молоді. Чи значить це, що в молоді вже немає проблеми адаптації? За рахунок чого, якщо не часу, досягає молодь підвищення самооцінки ЦК?
6. Пов'язано з попередніми тезами щодо поколінь також методологічне питання. Чому було обрано для якісного етапу дослідження методом глибинних інтерв'ю саме старше покоління, а не молодь також? Як саме формувалась вибірка для цього етапу дослідження – серед тих, хто брав участь у попередніх етапах? Як відбувався рекрутинг учасників досліджень?
7. Чому здобувачка називає старше покоління цифровими емігрантами, а не імігрантами? Адже логіка міграції в тому, що всі покоління мігрують в цифру (ім-), а не від цифри (ем-). Чи інші розподіли поколінь знайшли якісь підтвердження в емпіричних дослідженнях, чи мали якісь значущі відмінності?
8. Модель медіації ЦК було представлено лише для виявлення зв'язку між інтолерантністю і психофізіологічними показниками. Проте гіпотеза передбачала і аналіз інших потенційних предикторів. Чи

означає це, що гіпотеза про роль самоефективності як чинника адаптації до цифровізації остаточно не підтвердилася?

Дисертаційна робота РОНЖЕС Олени Євгеніївни ««Психологічна, психофізіологічна та соціальна адаптація людини в період активного переходу до цифрових технологій»», на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, за спеціальністю 053 Психологія є самостійним, завершеним дослідженням, має очевидні актуальність, наукову новизну, практичну значущість, відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017р. про вимоги до оформлення дисертації (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 року), а її авторка, РОНЖЕС Олена Євгеніївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, за спеціальністю 053 Психологія.

Доктор психологічних наук,
член-кореспондент НАПН України,
заступник директора з наукової роботи
Інституту соціальної та політичної
психології НАПН України

Найдьонова Л.А.

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 06:52:48 30.06.2025

Назва файлу з підписом: vidguk-найдьонова1.docx.xml
Розмір файлу з підписом: 16.2 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: vidguk-найдьонова1.docx
Розмір файлу без підпису: 33.3 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: НАЙДЬОНОВА ЛЮБОВ АНТОНІВНА
П.І.Б.: НАЙДЬОНОВА ЛЮБОВ АНТОНІВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 2333800566
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 06:57:21 30.06.2025
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000007F7568017014B605
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в окремих файлах (XAdES detached)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.02.05 13:00